

vědy. Orientace na sociologické tradice může být plodná jen potud, pokud přispívá soudobému tvůrčímu úsilí o rozvoj marxistické sociologie a nemá tendence ustrnout v samoučelnosti.

Výrazným rysem konference byla politická angažovanost většiny účastníků. Intenzivní zájem o politickou problematiku našeho života. Jak na plenárním zasedání, tak v jednotlivých sekcích a zejména pak v diskusi u kulatého stolu k problematice sociologie politiky se projevilo cílevědomé úsilí o využití sociologie v politické praxi naší společnosti. Zejména kladné je nutno hodnotit zájem o vytvoření sociálně politického modelu řízení naší společnosti, který by doplňoval koncepci nového způsobu ekonomického řízení a plně respektoval nové socialistické kvality naší společnosti. V tomto smyslu upozornila konference na nutnost intenzivnějšího koordinovaného rozvoje sociologie politiky.

Konference měla v pravém slova smyslu pracovní charakter. V maximální míře se vyhnula formálním projevům a orientovala se na otevřené řešení problémů. Výhodné umístění konference umožnilo maximální pracovní soustředění, takže lze říci, že účastníci produktivně využili celé denní doby i mimo čas stanovený k zasedáním. Konference dala příležitost k osobním kontaktům pracovníků příbuzného zaměření, poněkud málo času bylo vyhrazeno společenským kontaktům mimopracovním. Zejména je nutno vyzdvihnout intenzitu práce v jednotlivých sekcích. Sekce si prodlužovaly čas určený k zasedání, organizovaly si mimořádná zasedání; účast však byla tak živá, že zdaleka se nedostali ke slovu všichni zájemci. Většina sekcí proto plánuje pro budoucí období samostatné konference. Pozoruhodný byl zájem o diskuse u kulatého stolu, které, ač improvizované, trvaly dlouho přes určený čas a místnosti nebyly s to pojmout všechny zájemce.

Pozitivně je nutno hodnotit účast sociologů ostatních socialistických zemí. Účast neměla oficiální, formální charakter; zahraniční hosté v plénu, v sekcích i v diskusích u kulatého stolu vystupovali několikrát, a to přímo k otevřeným diskusním otázkám, čímž významně pomohli při řešení diskusních otázek. Vystoupení hostů se neomezila na předem připravené projevy; významná byla především jejich účast v bezprostřední diskusi. Nešlo o zdvořilostní projevy; i zde se uplatnilo živé střetávání názorů a koncepcí na jednotné základní bázi marxismu. Konference byla v podstatě první příležitostí k tak široké mezinárodní výměně názorů sociologů socialistických zemí a v tomto směru sehrála pozitivní roli. Prokázala možnost vytvořit mezinárodní frontu sociologů — marxistů, která by mohla výrazně ovlivnit vývoj světové sociologie.

Předsednictvo porady usilovalo o to, aby entuziasmus v přístupu československých sociologů ke složitým úkolům, které vyplývají z požadavků rozvoje vědy a praxe, byl doplněn realismem v očekávání konkrétních

výsledků rozvoje vědy. neboť čas k rozvoji sociologie v ČSSR byl příliš krátký a sociologie nemůže splnit často přemrštěné, iluzorní očekávání jednotlivých sociologů, popřípadě veřejnosti. V tomto smyslu byly vysloveny požadavky sociologů i na zástupce tiskových orgánů, zejména požadavky týkající se serióznosti popularizace sociologické práce a jejich výsledků.

Závěry celostátní porady se již staly základním vodítkem pro činnost vědeckého kolegia filosofie a sociologie ČSAV i Československé sociologické společnosti.

Na zpracování zprávy se podíleli: M. Kaláb, P. Machonin, I. Dubská, D. Slejška, J. Musil, L. Kotačka, J. Tauber, F. Kahuda, L. Růžicka, B. Weiner, V. Lamser, Z. Strmiska, M. Soukup, A. Jurovský a další.

Na závěr metodologického semináře

Jestliže se stalo v poslední době na setkáních sociologů a v denním tisku téměř zvykem poukazovat na nízkou úroveň mnoha našich sociologických výzkumů, je podstatně méně shody v tom, jak neutěšený stav napravit. Někdo vidí lék v publikaci instruktivních příruček, jiný se zasazuje o schvalování a kontrolu výzkumů, další radí počkat, dokud se nevyškolí kvalifikovaní odborníci. Debataje se a život jde zatím dál, výzkumy se rodí, v Polské kultuře a v Sovětské knize se na pultech objevují kvalitní metodologické příručky v jazycích našich čilejších sousedů a filosofická fakulta v Praze připravuje už druhý ročník sociologů spíše pro katedrovou práci než pro praktickou činnost. Situace však přece jen není tak černá. V lednu letošního roku například skončil, a dlužno říci, že úspěšně, třísemestrální kurs teorie a praxe sociologického výzkumu, uspořádaný v Praze sekci metod a technik Sociologické společnosti.

Kurs byl určen v první řadě pracovníkům provádějícím v rámci svého zářetání sociologický výzkum; formou postgraduálního školení jim měl poskytnout solidní základní znalosti potřebné pro přípravu výzkumu, práci v terénu i zpracování získaných informací. Vedl jej a přednášel v něm doc. dr. V. Lamser CSc. ze Sociologického ústavu ČSAV. Vyučovalo se jednou za čtrnáct dní vždy po celý den: dopoledne bylo věnováno přednáškám, odpoledne obvykle cvičením, v nichž frekventanti kursu vystupovali s vlastními příspěvky.

Program kursu se zhruba shodoval s osnovou nedávno vyšlé Lamserovy práce *Základy sociologického výzkumu*, rozšířenou ovšem o řadu aplikací a aktualizací. V prvním semestru, zahájeném v říjnu 1965, se probíraly obecné metodologické otázky vědy, problematika různých druhů sociologického výzkumu a jeho hlavních fází. Podrobná pozornost byla věnována přípravě fází výzkumu. Druhý semestr navázal na jaře 1966 výkladem o pozorování a jeho různých technikách, otázkami kvantifikace a detailním rozbořením experimentální, monografické, historické a typologické proce-

dury. Třetí semestr měl na pořadu témata o problémech měření a konstrukci různých ukazatelů, programování výzkumu, o středních hodnotách a jejich použití pro typologii, o variabilitě společenských jevů a o problémech kauzality. K tomu účelu byly zařazeny též souběžné přednášky J. Řeháka ze Sociologického ústavu ČSAV o některých matematicko-statistických pojmech a principech. V nich byla probírána látka o rozložení četností, středních hodnotách, měření rozptýlení, asymetrie a excesu, principy testování statistických hypotéz a některé konkrétní testy parametrické i neparametrické (většně pořadové korelace).

V rámci semináře byla též pořádána dvě dvoudenní soustředění. První se konalo v Hradištku u Stěchovic v červnu 1966. Jeho úkolem bylo shrnout látku obou prvních semestrů a v referátech účastníků a společné diskusi se vyjádřit k probraným tématům. Druhé soustředění se konalo v lednu 1967 v Peci pod Sněžkou. Vytčený cíl byl zde již vyšší, neboť účastníci měli přednést své seminární práce, které byly již výsledkem vlastních výzkumných zkušeností. Toto druhé soustředění se od prvního lišilo především vyšší kvalitou referátů a vyšší úrovní diskusních připomínek. Uvedme zde alespoň názvy a autory deseti přednesených seminárních prací:

Z. Brixiová (Propagační služba, Praha): *Příprava sociologického výzkumu na téma Samota a sblížení*,

Dr. J. Čiháková (Ústav organizace zdravotnictví): *Výzkum funkce závodních lékařů v SONP Kladno, Postoj pacienta k závodní zdravotní péči v SONP Kladno*,

M. Hrubý (Osvětový ústav Praha): *Výzkum profilu osobnosti osvětového pracovníka*,
Z. Kadlecová (Čs. rozhlas Praha): *O technice panelové analýzy a možnostech jejího využití při výzkumu posluchu rozhlasu*,

Dr. Z. Kopecká (Výzkumný ústav organizace zdravotnictví): *Výzkum péče o akutně nemocné dítě v rodině*,

K. Kříž (VŠE Praha): *O metodice výzkumu brigád socialistické práce, O problémech konstrukce dotazníku*,

B. Pinkava (Orgalen, Dvůr Králové): *Pozorovací chyby při výzkumech prováděných technikou rozhovoru*,

Dr. O. Osmančík, Dr. Z. Švancar (Výzkumný ústav kriminologický): *Výzkum příčin kriminality mládeže*,

Dr. S. Utěšený (Ústav pro jazyk český ČSAV): *Perspektivy sociologického výzkumu české jazykové situace*.

Zvláště bychom chtěli vyzvednout společný referát dr. Osmančíka a dr. Švancara a vystoupení dr. Utěšeného, které měly značnou metodickou úroveň a shrnovaly řadu zajímavých praktických zkušeností. Soustředění bylo velmi úspěšné a nemálo přispělo k vytvoření neformálního prostředí mezi účastníky, kteří závěrem vyslovili požadavek podobné akce pro absolventy semi-

náře opakovat a vytvořit tak podmínky k pravidelné výměně výzkumných zkušeností.

Kursu se zúčastnilo 79 posluchačů a 34 jej ukončilo. Složení účastníků výmluvně dokládá skutečnost, že v současné době se u nás sociologizuje řada velmi rozmanitých oborů. Zastoupeni byli kromě sociologů z profese i právníci, lékaři, ekonomové, osvětáři, jazykovědci, pracovníci dopravy, textilního průmyslu, redaktoři a další. Kurs nesporně splnil svůj úkol a jeho absolventi se také netajili spokojeností. Hlavní zásluhu lze přičíst po odborné i pedagogické stránce vynikajícímu vedení kursu, značnou roli jistě hrál i zájem a iniciativa posluchačů. K jeho úrovni přispěla i rozmanitost pracovních oborů, které posluchači reprezentovali. Umožňovala vzájemné myšlenkové obohacení a ověřování metodologické problematiky na výzkumech nejrozrůznější povahy. Příští metodologická školení podobného typu, která již budou moci stavět na zkušenostech tohoto kursu, bude pravděpodobně účelně tematicky více zúžit a pokud budou zamýšlena jako kursy postgraduální, i značně zpřísnit.

A abychom se vrátili k úvodním větám. Systematická školení tohoto typu jsou zřejmě jednou z účinných cest, jak za dnešních okolností pozdvihnout úroveň sociologického výzkumu.

M. Illner, J. Řehák

Sociální psychologie na XVIII. mezinárodním psychologickém kongresu v Moskvě

XVIII. mezinárodní psychologický kongres byl uspořádán Mezinárodní unií vědecké psychologie ve dnech 4.—11. srpna v Moskvě. Byl největším ze všech dosud konaných kongresů, zúčastnilo se ho téměř šest tisíc psychologů a pracovníků příbuzných oborů. Jednání probíhalo kromě úvodního a závěrečného zasedání a tří večerních přednášek v třiceti osmi sympoziích a deseti tematických sekcích, a to paralelně ve čtyřech proudech.

Na kongresu byly zevrubně posouzeny otázky biologických a fyziologických základů psychiky, otázky obecné a vývojové psychologie a otázky sociální psychologie. V tomto sdělení se omezím na sociální psychologii.¹ Sociální psychologii byla věnována čtyři symposia.

1. Symposium *Teoretické a metodologické problémy sociální psychologie* organizované L. Festingerem (Stanford, USA) ukázalo, že pro soudobou sociální psychologii je typický obrat od empirismu ke snaze o hlubší teoretické a metodologické pojetí spojené s rozmachem experimentálního výzkumu.

D. I. Česnokov (Moskva) v referátu *Sociální psychologie a sociologie* vymezil předměty těchto věd takto: sociologie zkou-

¹ Celkový přehled kongresu přináší Československá psychologie.

má nejobecnější zákony vývoje společnosti, vzájemné působení všech jejích stránek, kdežto sociální psychologie jako část psychologických věd zkoumá vztahy osobností vůči sobě navzájem, v kolektivech a vůči kolektivům.

H. H. Kelley (Los Angeles) v referátu *Účinky velikosti incentív na interpersonální vyjednávání* upozornil na úskalí extrapolace u experimentů s nízkou motivací. Při zvýšené motivaci za jinak stejných podmínek částečné shody a částečného konfliktu zájmů projevily dvojice vyjednávajících týmů větší tendenci k vzájemné dohodě než při nižší motivaci.

H. T. Himmelveitová (Londýn) hovořila o *Sociálním pozadí, výchově a práci*. Na základě výzkumu adolescentů ukázala, že v sociální psychologii je třeba více brát v úvahu sociální systém, v němž jednotlivec působí. To vyžaduje i odlišný typ statistické analýzy než je ten, jehož se obvykle užívá ve výzkumech socializace.

S. Faucheux a S. Moscovici (Paříž) předložili příspěvek *Psychosociologie jazyka*, v němž se zabývali vztahy mezi lingvistickými vlastnostmi a komunikačními procesy. Zkoumali vliv tlaku a vzdálenosti v komunikativním systému na redundanci a lexikální objem, a rovněž vliv změn v komunikativním kanálu na gramatickou strukturu.

E. E. Jones (Durham, USA) v referátu *Pojmová obecnost a experimentální strategie* rozlišil empirickou obecnost potvrzovanou v různých podmínkách různými procedurami, a pojmovou obecnost potvrzovanou v různých podmínkách různými procedurami, která je u sociálně psychologických jevů vzhledem k jejich kulturní podmíněnosti jediné možná.

H. Tajfel (Oxford, Anglie) v příspěvku *Povaha informace v sociálním vlivu* ukazoval, že asimilace sociální informace může probíhat buď blokováním hledání empirického potvrzení pod vlivem kompetentnosti druhé osoby, nebo selektivním hledáním tohoto potvrzení pod vlivem kompetentnosti druhé osoby.

R. Pagès (Paříž) v příspěvku *Od nedi-
rektivního pozorování k experimentální re-
prezentaci psychosociální reality* charakteri-
zoval pozorování jako limitní případ experi-
mentálního přístupu proto, že i minimali-
zace zásahu pozorovatele zůstává zásahem.

M. Mulder (Utrecht, Holandsko) ve sdělení *Sociálně psychologický experiment jako prostředek výzkumu motivovaného chování na rovině reality* posoudil problém rozlišení reálných a ireálných podmínek experimentu.

S. Schachter (Columbia University, USA) hovořil o *Kognitivním označení tělesného stavu v souvislosti s výzkumy hladu a otylosti*.

E. Aronson (Texas) se zabýval *Problé-
mem zjistit pocit nepříjemnosti jako funkci
„disonantního“ úspěchu*. Osoba se sníženým
sebevědomím vzhledem k typu úkolu bude
mít nepříjemný pocit, když v řešení bude

neočekávaně úspěšná (aplikace Festingerovy
disonantní teorie).

J. T. Lanzetta (Dartmouth, USA)
shrnuje výzkumy přímých a nepřímých pro-
cedur při *Kontrolě a měření subjektivní ne-
jistoty*.

M. von Cranach (Mnichov) hovořil
o *Změně postoje a pravděpodobnosti „bu-
merangového efektu“ jako funkci zakotve-
nosti v hodnotové orientaci*.

V. N. Subkin (Novosibirsk) předložil
sdělení *Kvantitativní vyhodnocování ve vý-
zkumu kolektivu*. K výzkumu vztahů ve
skupině vědeckých pracovníků použil pěti-
bodového systému.

J. P. French (Michigan, USA) v pří-
spěvku *Metodologické problémy lékařské
sociální psychologie* dokumentoval nutnost
vystihnout kauzální mezičlánky mezi sociál-
ním prostředím a nemocí.

A. L. Svencickij (Leningrad) shrnul
výzkumy zaměřené na *Zvýšení efektivnosti
interviewu jako metody sociální psycho-
logie*.

H. B. Gerard (Kalifornská universita,
USA) v příspěvku *Účinek přisnosti výběru
na sympatii ke skupině* interpretoval z hle-
diska disonance teorie fakt, že čím více
subjekt trpí, aby něčeho dosáhl, co se po-
tom ukáže jako bezcenné, tím pozitivněji
hodnotí to, čeho dosáhl.

L. Bark a N. S. Mansurov (Moskva)
předložili sdělení o *Metodě „sociálních jed-
notek“ v sociální psychologii*. Sociálními
jednotkami chápou statisticky vydělené sku-
piny lidí, pro něž je charakteristická pří-
tomnost řady parametrů.

J. Janoušek (Praha) v předloženém
příspěvku *Reverzibilita interakční analýzy*
posoudil možnost využít ke klasifikaci in-
terakčních jednotek reverzibility procesu
interakce mezi iniciátorem a příjemcem.

Celkově materiály zařazené do programu
symposia ukazují, že složitost sociálně psy-
chologických jevů není dnes již důvodem
k rezignaci na jejich exaktní zachycení a
rozběr. Usilovné přezkoumávání různých
výzkumných metod postrádá však dosud
širší, propracovanou teoretickou bázi.

2. Další symposium se zabývalo *Utváře-
ním osobnosti v kolektivu*. Jeho organiza-
tory byli L. I. Božovičová (Moskva) a
U. Bronfenbrenner (Cornell University,
USA). Symposium si kladlo za cíl objas-
nit, jaká je úloha jednotlivých sociálních
faktorů působících na subjekt, a jakou roli
tu má naopak sám subjekt, jeho minulá
zkušenost, vztahy k okolí a vlastní aktivita.

L. I. Božovičová v referátu *Stálost
osobnosti, proces a podmínky jejího utvá-
ření* shrnula výsledky práce svého kolektivu
zabývajících se výzkumem utváření mravní
stálosti osobnosti u dětí. Mezi použitými
výzkumnými metodami měl hlavní místo
„přetvářecí experiment“, tj. výzkum dětí
v podmínkách aktivního formování jejich
osobnosti.

Jednotlivé oblasti tohoto výzkumu byly
konkretizovány v příspěvcích L. S. Slavi-
nové *Výzkum dětí s afektivními formami*

chování, E. S. Machlachová O některých podmínkách utváření vlastností osobnosti školáků v kolektivu, E. J. Savoňková Věkové zvláštnosti v orientaci dítěte na hodnocení jinými lidmi a sebehodnocení, M. S. Nejmarková Výzkum zaměřenosti osobnosti u dospívající mládeže.

U. Bronfenbrenner v referátu *Odeza na tlak vrstevníků ve srovnání s tlakem dospělých u sovětských a amerických školáků* shrnul výsledky srovnávacího výzkumu na sovětských a amerických školách. Hypotéza, že v sovětském prostředí děti pocítují tlak vrstevníků jako méně konfliktní vůči hodnotám dospělých než v prostředí americkém a anglickém, a že se více identifikují se zásadami chování dospělých, byla v podstatě potvrzena.

T. E. Konniková (Leningrad) hovořila v referátu *Úloha kolektivu v utváření osobnosti dítěte* o vlivu kolektivu na přeměnu požadavků vychovatele v motivy aktuální pro dítě. Jsou k tomu nutné dvě podmínky -- vytyčení vhodného a přitažlivého cíle kolektivu a možnost aktivní účasti každého člena na jeho realizaci.

A. Bandura (Stanford, USA) v referátu *Úloha zástupného učení ve vývoji osobnosti* na základě experimentálního materiálu dokumentoval, že všech forem učení lze dosáhnout prostřednictvím pozorování chování sociálních modelů a jejich zpevňování. Účinnost obrazových modelů se vyrovná účinnosti modelů živých, což objasňuje výrazný vliv prostředků masové komunikace. Děti nenaodobují u modelu vše, zvláštní vliv má prestižní status, sociální moc modelu a specifické odměňovací a trestací důsledky jeho chování.

V referátu B. Zazzo (Paříž) *Srovnávací analýza hodnot „já“ u dítěte a dospívajícího* byl posouzen vliv sociálně kulturních faktorů na sebeuvědomění. Jestliže se vývoj sebeuvědomění u dětí ze sociálně nižších rodin opožďuje, avšak škola rozdíl vyrovnává, v adolescenci rozdíl už nemohou být vyrovnány, neboť právě v tomto období diferenciací budoucích sociálních rolí akcentuje existující rozdíly.

V rámci symposia byla předložena řada dalších příspěvků:

L. Kohlberg (Chicago): *Vztahy mezi zralostí morálního úsudku a morálním chováním*, M. L. Hoffman (Michigan, USA) a H. D. Saltstein (MIT USA): *Způsoby výchovy dětí a vývoj vědomí*, K. Perron (Paříž): *Vliv kulturního prostředí na vývoj hodnotového systému u dítěte*, W. Vier (Berlín, NDR): *Standard a struktura morálních úsudků v 5., 7. a 9. ročníku*, J. M. Rabbie (Utrecht, Holandsko): *Kulturně srovnávací výzkum způsobů výchovy dětí v USA a západní Evropě*, P. V. Vasiljev (Charkovo, Bulharsko): *Srovnávací výzkum zaměřenosti školákovy osobnosti*, M. Sokołowska (Varšava, Polsko): *Úloha rodiny a školy v utváření postoju mládeže vůči jejím životním perspektivám*, J. L. Kolominskij (Minsk, SSSR): *Experimentální výzkum meziosobních vztahů ve třídě*, M. I.

Boriševskij (Kijev, SSSR): *Kolektiv a utváření sebekontroly v chování mladších žáků*, M. Gomelaury (Tbilisi, SSSR): *Konflikty v období adolescence a sociální očekávání*, A. Dalla Volta (Janov, Itálie): *Frustrace v duševním vývoji dítěte*, H. Chuckrow a F. Steuer (Cornell University, USA): *Ověření metody Nejmarkové* (srv. výše o jejím příspěvku), P. L. Gorfunkel (Iževsk, SSSR): *Závislost stimulující síly motivu na době jeho realizace*, G. I. Ščukina (Leningrad): *Kognitivní zájem jako faktor ovlivňující vývoj osobnosti adolescence*, M. Hurtig (Paříž): *Souvislost psychosociálního vývoje a sociokulturního prostředí*, S. Komlósi (Maďarsko): *Ovlivnění postojů školních dětí k učení a práci rodinnou atmosférou*, J. Aronfreed (Pennsylvánská universita, USA): *Internalizace sociální kontroly prostřednictvím trestu*, L. Jackson (Londýn): *Projektivní test pro výzkum základních sociálních vztahů dětí*, F. H. Palmer, A. Haeblerle a J. Kagan (New York): *Faktory ovlivňující skóry mentálních testů*, D. V. Antonov (Kalinin): *Mrávní vědomí a jeho funkce*.

V tomto symposiu se ukázalo nejvíce styčných bodů mezi problematikou rozpracovávanou sovětskými a americkými psychology. Symposium zároveň dokumentovalo velký výchovný dosah sociálně psychologického výzkumu.

3. Symposium *Vývoj osobnosti v podmínkách různých kultur*, řízené O. Klinebergem (Paříž) a organizované H. Tajfelem (Oxford, Anglie), navazovalo na značný rozvoj kulturně srovnávacích výzkumů v posledních letech. V úvodu bylo poukázáno na hlavní problém těchto výzkumů: teoretický model musí obsahovat údaje z různých kultur na vyšším stupni obecnosti, což předpokládá testování hypotéz v podmínkách odlišných od těch, v nichž vznikly.

E. Jacobson (Michigan, USA) v referátu *Metodologické problémy v kulturně srovnávacích výzkumech* podal přehled hlavních současných mezinárodních kulturně srovnávacích projektů a výzkumů.

H. Tajfel a G. Jahoda (Oxford, Anglie) hovořili o *Vývoji pojmů o vlastních a jiných národech, a postojů k nim u dětí*. Soustředili se zejména na vztah mezi vývojem afektivních a kognitivních složek postojů. Bylo prokázáno, že pozitivní emocionální postoj vůči vlastní národní skupině se zakládá u dětí v raném věku.

J. P. Averkieva (Moskva, SSSR) referovala na téma *Osobnost a kultura*. Na základě shrnutí faktů sovětské psychologie a etnografie analyzovala psychické zvláštnosti etnických společenství.

M. Cesa-Bianchi (Milán, Itálie) hovořil o *Dvou kulturně srovnávacích výzkumech socializace*. Oba výzkumy vznikly na základě podnětu konference o kulturních rozdílech dětí a mládeže v Chicagu v r. 1964. Jeden se týká postojů vůči zákonům a pravidlům, druhý se zabývá řešením úkolů a interpersonálním chováním.

H. A. Witkin (New York, USA) referoval o *Kulturních vlivech ve vývoji kognitivního stylu*; zvláštní pozornost věnoval dimenzi závislosti či nezávislosti vnímání na poli.

R. Diaz-Guerrero (Mexico) zhodnotil první výsledky *Kulturně srovnávacích výzkumů vývoje osobnosti u školních dětí*. Srovnávací výzkum se prováděl v Austinu (USA) a Mexico City.

Dále byly předloženy příspěvky:

W. E. Lambert (McGill University, USA): *Slovně asociační odpověď ve srovnání amerických a francouzských monolingvistů s kanadskými monolingvisty a bilingvisty*, M. Zavaloni (New York): *Hodnocení sebe a budoucnosti u mládeže*, A. Heron (Zambie): *Experimentální výzkumy duševního vývoje v podmínkách rychlé kulturní změny*, M. Cole (Irvine, USA): *Jazyk a učení na základě výzkumu dětí liberického kmene Kpele*, D. A. Tachmasib (Baku, SSSR): *Přestavba osobnosti Azerbajdžanky v nových sociálních podmínkách*, S. N. Ghei (Vermont, USA): *Multivariační analýza potřeb (na vzorcích amerických a indických studentů)*, F. Berrien (USA), S. Ihawara (Tokio): *Kulturně srovnávací výzkum japonských a amerických hodnot*, P. Mussen (Berkeley, USA): *Výzkum venkovských puertorikánských chlapců z rolnických a dělnických rodin*, S. H. Irvine (Bristol, Anglie): *Faktorová analýza afrických schopností a vědomostí*, N. Pelluso (Turin, Itálie): *Aspekty vývoje logického a kombinačního myšlení u lidí na různých kulturních úrovních*, J. L. Tapp (Chicago): *Integrované schéma kulturně srovnávací analýzy chování a motivace (na indických vzorcích)*, H. Gulliksen (Princeton, USA): *Faktorová analýza postojů mezi různými národnostními skupinami*, B. S. Dohrenwend a B. P. Dohrenwend (New York): *Sociální třída a typ psychických poruch*, A. Altmyšbaev a A. Brudnyj (Frunze, SSSR): *Vzájemný vliv kultur a změny v psychologii Kirgizů*.

Na sympoziu vystoupil s diskusním příspěvkem také prezident kongresu A. N. Leontjev. Zdůraznil zrychlující se proces kulturního a psychického vyrovnávání lidí, k němuž v dnešním světě dochází. Zároveň připomenul, že je nutno výrazněji odlišit specifiku psychologického přístupu k těmto otázkám.

Symposium ukázalo, že kulturně srovnávací výzkumy mají specifický význam pro problematiku rozvojových zemí, které jsou do značné míry do těchto projektů zapojeny, mají však svůj dosah i pro země civilizačně vyspělé. Měla by proto být zajištěna i účast našich sociálních psychologů na podobných projektech.

4. Značnou pozornost vzbudilo symposium o *Psychologii vzájemných vztahů lidí v malých skupinách*. Organizátor H. Hiebsch (Jena) v úvodu zdůraznil význam malých skupin pro poznání sociálního života lidí a potřebu teoretické integrace faktů v této oblasti narůstajících.

J. L. Moreno a Z. Moreno (New York) v obsáhlém referátu *Sociometrie a mikrosociologie, některé principy mikrogrup* podali nástin principů a metod sociometrického systému. Sociometrie je podle nich nutný krok výzkumu v kterémkoliv hodnotovém systému a může být dobře aplikována i na kolektivy v socialistické společnosti.

S tímto názorem polemizoval v diskusi V. N. Kolbanovskij (Moskva), který sociometrii vysoce ocenil, zároveň však poukazoval na její společensko-historickou podminěnost.

A. Tabouret-Kellerová (Strasbourg, Francie) hovořila o *Validitě lingvistických kritérií jakožto psychologických kritérií situace v malé skupině*. Zkoumala úhrn jazykových komunikací v diagnostické skupině se zřetelem k variaci vztahu mezi nově užívanými a znovu užívanými substantivy v průběhu řady sezení.

M. Vorwerg (Jena, NDR) se zabýval *Vývojovými faktory v malých skupinách*. Faktorovou analýzou byly odkryty dva základní faktory — „tendence k zhušťování komunikací“ a „tendence k uvolňování komunikací“. Při převažování první tendence se objevoval třetí faktor — „tendence k izolování specialistů“.

E. Gunderson (San Diego, USA) hovořil o *Struktuře malé skupiny a výkonu v extrémních podmínkách*. Shrnl poznatky o skupinové interakci a výkonu při dlouhodobé izolaci na výzkumné stanici na jižním pólu.

L. Langová (Jena, NDR) předložila referát *Efektivnost distribuce rolí ve skupinách řešících problémy*. Pro větší část úkolů byla ověřena hypotéza, že přísouzení rolí odpovídajících skupinovému úkolu má zlepšující účinek na skupinový výkon.

M. Deutsch (Columbia University, USA) referoval o *Kooperativních a konkurenčních procesech při řešení konfliktů*. Shrnl výsledky výzkumu různých strategií v podmínkách hry z hlediska navození spolupráce.

J. L. Kennedy (Princeton, USA) se zabýval *Některými účinky změny skupinového projektu na výkon při simulaci „obchodu“*. V laboratorních podmínkách dosáhl tým složený převážně z abstraktně myslících jedinců výrazně lepšího výkonu.

M. Feffer (New York) v referátu *Decentrační implikace sociální interakce* použil Piagetova decentračního pojmu v interpersonální oblasti. Efektivní sociální interakce je funkcí schopnosti každého zúčastněného jednotlivce posuzovat své chování z více než jedné perspektivy současně.

B. Bass (Pittsburgh, USA) se zabývá *Použitím samostatných cvičení v malých skupinách pro administrativní trénink a výzkum*. V referátu byly popsány typy cvičení a zobrazen materiál týkající se řady problémů organizační psychologie.

F. D. Gorbov (Moskva, SSSR) přednesl referát *Experimentální a klinický aspekt vzájemného vztahu individua a skupiny*. Vložil princip integrativního hodnocení činnosti skupiny v jejím sukcesivním i si-